

מאיר הוזיים זולק ג'

3	להזחר בכבוד שבת	רמב
8	דין המשכיר שדה ומרחץ לכותי	רמג
12		רמד
12		רמה
13		רמו
14		רמוז
15		רמח
15		רמט
18		רנ
19		רנא
19		רנב
20		רנג
22		רנד
23		רנה
23		רנו
23		רנז
24		רנה
24		רנט
25		רס
25		רסא
26		רסב
26		רסג
28		רסד
29		רסה
29		רסו
30		רסז
30		רסת
31		רסט
31		ער
32		רעא
33		ערב
34		רעג
35		רעד
35		ערה
36		רעו
37		רעז
37		רעת

מאיר הוויים זצ"ל

סימן רמב – להזהר בכבוד שבת, ובו סעיף אחד.

(א) "אפילו" מי שצריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו (ב) לכבד את השבת, ולא אמרו: יעשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אלא (ג) למי שהשעה רחוקה לו ביותר, יעל כן צריך לצמצם בשאר ימים (ד) כדי לכבד השבת. "מתקנת עזרא שיהיו מכבדים בגדים בחמישי בשבת, (ה) מפני כבוד השבת. הנה: "נוהגין ללוש (ו) כלי שיעור חלה צבית, לעשות מהם לחמים לזנוע עליהם נשנת ויו"ט, והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות. י"ש סכתנו שצמקת מקומות נהגו לאכול מוליתא, שקורין פסטיד"א, כליל שבת, זכר למן (ז) שהיה מכוסה למעלה ולמטה (ח) ולא ראיתי לחוש לזה.

(א) אפילו וכו' - הנה עיקר מצות עונג שבת נתפרש לנו על ידי הנביאים וכמו שנאמר וקראת לשבת עונג² [א"] ויש פוסקים שס"ל דעיקרו הוא מן התורה, שהשבת הוא בכלל מקראי קודש, שנאמר וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש וגו' ומקרא קודש פירשו חז"ל בספרא⁴ דהיינו לקדשו

¹ והנה מאחר ודיני כבוד ועונג שבת מפוזרים, עשינו סדר למקומותם: סי' רמט, רנ, רס ס"א, רסב, רסג ס"ב-ג, רעג ס"ז, רעד ס"ב, רפ ס"א, רפח, רצא ס"א.

² לשון הפסוק היא (ישעיהו נח יג): אסתשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבודו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר. ועי' לקמן הערה 4.

³ ז"ל הרמב"ן (ויקרא כג ב): שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו. וז"ל ספר החינוך (מצוה רצז): ביום הראשון מקרא קדש, ובכל מה שנאמר בתורה מקרא קדש, פירשו ז"ל קדשהו, וענין קדושתו הוא שלא נעשה בו מלאכה. וז"ל הב"י: אין אנו מזכירים בתפילה אלא מה שנזכר בתורה ומה שאין אנו מזכירים מלאכה שהוא נזכר בתורה היינו משום דבכלל מקרא קודש הוא דכיון שהוא קדוש ממילא משמע שהוא אסור בעשיית מלאכה.

והנה משונה מאד לבנות על זה שמצות עונג שבת היא רק מדרבנן או מדברי קבלה, שכן זה מדבר על דרשה של לשון הפסוק, ועוד, לא מצאתי שום ראשון שאומר בפירוש שזה מדרבנן או מדברי קבלה. ועי' ר"ן פסחים (צט ע"ב ד"ה אבל הכא) שהוא מן התורה.

ועי' פסחים סח ע"ב: רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם. רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקו, חציו לה' וחציו לכם. אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא. אמר רבה: הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא, וקראת לשבת ענג. אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם, מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה. [עי' מג"א סק"א שסובר בשבת צריכים חציו לה' וחציו לכם, והעולת שבת שם חולק, וסובר אפשר לאכול ולשתות כל השבת, רק שיתפלל בזמן. ועי' שם בפמ"ג שזה לאו דווקא בצמצום, ועי' רמב"ם הלכות יו"ט & ועי' רמב"ם שבת פ"ל ה"י].

הרי שהגמ' משווה שבת ויו"ט לענין זו. [וצ"ע לענין פורים].

ועי' רמב"ם (שבת פ"ל ה"א): ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים, שבתורה זכור ושמור, ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד.

ועי' חת"ס שבת קיא ע"א: הרמב"ם (שבת פ"ל ה"א) כתב עונג שבת וכבודו הוא מדברי סופרים דכתיב וקראת לשבת עונג, ואין כוונתו שהוא מדברי רבנן או דברי קבלה כשמחת פורים אלא הוא דאורייתא ממש נאמר בעל פה הלכה למשה מסיני ואתא ישעיה ואסמכיה אקרא דאי לאו הכי, שהיה הלכה למשה מסיני, לא היה נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא על כרחך הלכה למשה מסיני היא, ו[הרמב"ם] קרי ליה מדברי סופרים כמו קידושי כסף שממיתין עליהם ורמב"ם קורא להו מד"ס כידוע. ומש"ה פסק רמב"ם פ"א מהל' שבועות דהנשבע להתענות בשבת הרי זה שבועת שוא משא"כ להתענות בחנוכה ופורים והיינו משום דעינוי שבת איתא דאורייתא כנ"ל וחנוכה ופורים חידשו סופרים ולא הוה שבועת שוא. (וכן הוא בשו"ת אר"ח ח"א סי' קסח ד"ה והנה תחלה). ועי' לקמן הערה 29.

⁴ ז"ל הספרא (אמור פ"ב פ"ד אות ד): ביום הראשון מקרא קודש קדשהו וביום השמיני מקרא קדש קדשהו, במה אתה מקדשו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה, ע"כ. והנה ספרא זו מובא ברמב"ן הנ"ל, אבל זה מדבר ביו"ט ולא שבת. ודרך אגב עי' מכילתא דרבי ישמעאל (יתרו, מסכתא דבחדש פ"ח): כבד את אביך ואת אמך. שומע אני בדברים, ת"ל כבד את ה' מהונך, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה.

אמנם צ"ע גדול שכן עי' מכילתא דרשב"י (יתרו פ"כ פ"ח): את יום אין לי אלא יום לילה מנין ת"ל לקדשו מה ת"ל יום כבוד יום קודם לכבוד לילה. לקדשו בלילה קדשו. מנין שאם לא קידש בלילה מקדש והולך כל היום ת"ל זכור את יום השבת לקדשו. ד"א לקדשו במה אתה מקדשו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה שלא תהא סעודתך שלשבת כסעודת החול ולא עטיפתך שלשבת כעטיפתך בחול. ומנין שאפלו עני לא יהא מאכלו שלשבת כמאכלו שלחול ועשיר לא יהא מאכלו שלשבת כמאכל החול ת"ל זכור את יום השבת לקדשו, ע"כ. הרי מפורש בחז"ל שיש חיוב מן התורה של מאכל משתה כסות וכו' של שבת.

מאיר הזויים זלכ' ג'

ולכבוד⁵ בכסות נקיה ולענגו בעונג⁶ אכילה ושתייה. והפליגו חז"ל [בשבת קי"ח⁷] מאד במצוה זו ואמרו דכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וניצול משעבוד מלכיות וזוכה עבור זה לעשירות⁸ ועי"ש עוד כמה מאמרים בענין זה.⁹ והנה בגדר מצוה זו יש ג' מאמרי חז"ל בזה (א) הא דאמרו¹⁰ דצריך לענגו בדגים גדולים וראשי שומן¹¹ ותבשיל של תרדין שזה היה מאכל חשוב בזמניהם¹² וכן בכל מקום ומקום [ב¹³] לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג. [ולפי שמן הסתם רוב בני אדם עיקר ענוגם בבשר ויין ומגדנות לכך איתא בסימן ר"נ ס"ב דירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו¹⁴]. (ב) הא דאמרו דאפילו דבר מועט שעשאו לכבוד שבת קיים מצוה עונג שבת ואפי' כסא דהרסנא¹⁵ (היינו דגים קטנים מטוגנים בשמן¹⁶) (ג) הא דאמר ר"ע¹⁷ עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. וחילוק כל אלו המאמרים הוא באופן זה, דהיינו למאן דאפשר ליה צריך לכבודו כפי יכלתו¹⁸ [ג] ומי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו שאין לו רק מזון ב' סעודות לשבת בזה אמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות¹⁹ [ד] ואינו מחויב לא בג' סעודות ולא בכסא דהרסנא

⁵ מילה זו לא מופיע בספרא. ועי' רמב"ם (שבת פ"ל ה"ב): איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידי ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת (עי' לקמן סי' רס), ועי"ש (ה"ג) ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה (רמ"א כאן, סי' רסב ס"ב).

⁶ "ולענגו בעונג" לא מופיע בספרא. ועי' רמב"ם (שבת פ"ל ה"ז): איזה הוא עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח וכו' (סי' רנ ס"ב).

היינו שאע"פ שזה לא מופיע בספרא, המ"ב מצרף את זה לדברי הרמב"ם שמחלק בין עונג לכבוד שזה מדבר על אוכל וכו', וזה על נקיון וכו'.

⁷ ז"ל (ק"ח ע"א): כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות: מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג וכו'. כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וכו', ניצול משעבוד גליות וכו'. אמר רב יהודה אמר רב: כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו וכו'. עונג זה אינו יודע מהו, כשהוא אומר וקראת לשבת ענג, הוי אומר: זה ענג שבת. במה מענגו וכו', בתבשיל של תרדין, ודגים גדולים, וראשי שומן. רב חייא בר אשי אמר רב: אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו, הרי זה עונג. מאי היא. אמר רב פפא: כסא דהרסנא. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש, מוחלין לו וכו', אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון וכו', אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאליים.

[עי' ט"ז לפני סק"א שמביא כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עי"ז כאנוש מוחלין לו, וצ"ע אי לא עשה תשובה שבת מאי מהני ואי עשה תשובה שבת ל"ל. ונראה דמיירי שעשה תשובה אלא דתשובה לא מהני שיהא מוחלין לו דתשובה תולה ומיתה ממרקת קמ"ל כאן דאם בעשותו תשובה שומר שבת כהלכתו מהני תשובה שיהא נמחל לו, ועי' בפמ"ג שאנוש עבד בטעות, ולכן שבת מכפר על שוגג.]

⁸ לא מצאתי לשון זה בגמ' שבת, וצ"ע מקור של רבינו.

⁹ כל זה לשון הט"ז וצ"ע למה לא מוזכר בשע"צ.

¹⁰ שבת שם.

¹¹ לשון הגמ' "שומין" עם י'.

¹² עי' רש"י שבת ק"ח ע"ב: תבשיל של תרדין - חשוב הוא. ראשי שומין - חשובים היו להן, ע"כ, משמע שיש ענין של חשיבות המאכל. אמנם ברמב"ם לעיל הערה 6 מביא לשון של תענוג יותר מאשר חשיבות, וקשה לומר שכוונת רש"י שזה חשוב עונג אצלהם. אמנם עי' בהגהות הב"ח שמביא ראיות שתירדין ושומים טובים לאדם וצ"ע אם זה בכוונה ובדווקא.

אבל למעשה יש כאן ג' הגדרות שצריכים: א', דבר המענג הבן אדם, ב', דבר המענג במקומו, ג' מאכל חשוב.

¹³ ז"ל הלבוש: ולענג בו כפי מנהג עינוגי אנשי מקומו [ולא מביא משום ענין של מכובד].

¹⁴ הרי זה לשון הרמב"ם ועי' שם דברינו.

¹⁵ עי' מ"ז: אפילו לרבי עקיבא עושה כסא דהרסנא, היינו שיראה שיהיה לו מעט משלו.

¹⁶ רש"י שם ונוסף שם "ובקמח".

¹⁷ שבת שם עמוד א'.

¹⁸ רמב"ם (הערה 6). עי' רמב"ם (דעות פ"ה ה"י): צו חכמים ואמרו לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי לו לפי ממונו וילבש כראוי לו ויכבד אשתו ובניו יותר מן הראוי לו. ועי' ט"ז סק"א: איש אמוד, וראוי לו לצמצם במזונות כדי שלא יהיה עני, מ"מ בשבת לא נאמרה כן, ויכבד לפי יכלתו.

¹⁹ לשון הט"ז היא הך דר"ע דאמר עשה שבתך חול היינו שאין נותנין לו מן הצדקה בשבת כי אם על ב' סעודות, וזה סותר את דברי השו"ע (יר"ד סי' רנ ס"ד) שעני נותנים לו ג' סעודות ועונג שבת, עי' ט"ז (יר"ד סי' רנ סק"ב) שאם יש לו ב' סעודות לשבת, לא לקחת צדקה, אבל אם אין לו, שיקח לג' סעודות עם עונג. והפמ"ג מכריע דעיקר כמו שכתב כאן. ואולי הט"ז ביר"ד מדבר על החיוב של הגבאי, וכאן מדבר על החיוב של העני. ועי' גר"א סי' רסג ס"ב ז"ל: כבוד היום דבר מועט שוה לד' כוסות, עכ"ל. והיינו צריך לבקשה צדקה עבורו.

מאיר הוויים זצ"ל

[ה²⁰] ומי שיש לו ממון כדי לקנות מזה מזון ג' סעודות ויותר מזה קצת מחויב להוציא אותן על שבת כדי שיקיים ג' סעודות וכסא דהרסנא [ו²¹] וה"ה מי שאין לו כלום והוא מוטל הכל על הצדקה הרי הגבאים מחויבים ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא עכ"פ ובאדם נכבד הכל לפי כבודו וכמו שנתבאר ביו"ד בסי' רנ"ג²². ולא אמרינן בזה עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות דלא אמרינן הכי אלא במי שעדיין לא נצטרך ליטול אבל מי שכבר בא לידי מדה זו לפשוט ידו וליטול נותנים לו הכל כנ"ל [ובמקומות שנוהגין הגבאים לקבוע לעניים רק שתי סעודות ולא הסעודה ג' לאו שפיר עבדי²³ ועכ"פ בימות הקיץ בודאי יזהרו בזה] ולזה בא השו"ע לומר דאם יש לו גם מעט משלו צריך לדחוק עצמו לכבד ולענג שבת כראוי כיון דאפשר לו ויש בידו להוציא ע"ז ולא סגי בכסא דהרסנא לחוד²⁴ ולזה סיים דימצעם בשאר ימים [ז] מהוצאותיו כדי שיהא נשאר לו זה לכבוד שבת. ועיין בט"ז ותוספות שבת ושאר אחרונים שכתבו דאף מי שהשעה דחוקה לו ביותר והוא פטור מדינא מסעודה ג' וכסא דהרסנא מ"מ נכון מאד שיראה להשתדל להיות עכ"פ מן הכת האמצעית דהיינו בקיום ג' סעודות וכסא דהרסנא²⁵:

(ב) לכבד את השבת - וטוב ליזהר [ח] שלא יפחות משני תבשילין²⁶ [ט²⁷] גם טוב שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים²⁸ [י] אם לא שאין נאותים לו לפי טבעו או ששונאן ושבת לעונג ניתן ולא לצער וכדלקמן בסי' רפ"ח אם מוכרי הדגים מייקרין השער נכון לתקן שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו והנה בבה"ט הביא²⁹ דלא יעשו תקנה רק אם הוסיפו המקח יתר על שליש מכמו שהיה מקדם אבל בא"ר ובפמ"ג כתבו דאף פחות משליש יוקר יש לעשות תקנה משום עניים³⁰. עוד כתב שם דאין בזה משום בטול מצות עונג דיש לענג השבת במאכלים אחרים³¹. אם תקנו לאסור לאכול דגים כמה שבתות ואחד קנה מקודם מותר³²:

²⁰ ט"ז, וצ"ע למה כתב אחרונים.

²¹ עי' יו"ד סי' רנ"ד: אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום וכו', ואם שבת [בעיר], נותנין לו מזון ג' סעודות, ושמן וקטנית ודג וירק. ואם מכירין אותו, נותנין לו לפי כבודו.

והנה צ"ע למה כתוב כאן שמן קטנית וירק, משמע יותר מכסא דהרסנא.

²² נדצ"ל סי' רנ"ד כנ"ל הערה 21.

²³ "לאו שפיר" הרי זה נגד שו"ע הנ"ל? וגם המשך לשונו מאד קשה.

²⁴ עולת שבת, וצ"ע למה לא מובא בשע"צ, ועי' לקמן הערה 45, וקשה מאד מהערה 21, שכן אם החיוב יותר, למה לא נותנים לו, ומה"ת שחייבים לצמצם ליותר מזה, ולשון הרמב"ם (שבת פ"ל ה"ז) ש"שלך מספיקה, וצ"ע על השע"צ ששמן קטנית ודג וירק הוי ככסא דהרסנא.

²⁵ עי' פמ"ש מ"ז סק"א: לענין המוציא, עיין לעיל (סי' קסח ס"ז) מה הוה כסנין, ועי' במג"א (סי' קפח סק"ט ופמ"ג שם) דמשמע דמחויב לאכול בשבת פת דמברך המוציא ושלש ברכות. ועיין סימן ר"פ במ"א [שכתב צד שפת של שבת היה נילוש במי פירות], וצ"ע, והבן זה.

²⁶ עי' פמ"ג שמציין ללקמן (סי' תקכז ס"ד-ה) שתבשיל צריך להיות דבר שראוי ללפת בו את הפת, ולא דייסא. ועי' ש"במ"ב סק"ח שדווקא דבר שבמקום ההוא אוכלים אותו עם לחם.

²⁷ עי' מלואים אות 1, היינו לכל השבת שלא יהיה רק תבשיל א' אלא שנים, אבל אפילו בדברי הזהר זה לא חיוב אלא יש אומרים, וזה מידת חסידות יתירה, ואפילו במקור דברי המ"ב שהוא המג"א הוא מביא את זה, ומוסיף ונראה לי דכל א' לפי טבעו כמ"ש סי' רפ"ח [שאם העונג שלו לא לאכול שלא יאכל], ע"כ. אבל נ"ל צריך כזית מכל א' לכל המסובים, שכן אין אכילה פחות מכזית (ב"ר פ"י סי' ט) [עי' יומא עד ע"א לענין חצי שיעור: אכילה אמר רחמנא וליכא], וה"ה לענין דגים.

²⁸ עי' מקור דברי המג"א במלואים אות 2, וזה ממש מידת חסידות יתירה.

²⁹ מבית הלל לבן המחבר שזה הידור מצוה והידור מצוה עד שליש, ונפסק כך בבאר היטב, אבל עיי"ש שהוא לומד שדגים הם חיוב מן התורה, ולכן יש חיוב עד שליש.

³⁰ עי' חו"מ סי' רלא ס"כא: כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולענשו כפי הראוי. ועיי"ש סכ"ג: אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש, אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרו בזול. ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן:

כל זה דווקא כשהמוכרים מייקרים השער מחמת שרואים שהיהודים קונים, ולהכי מחמת האי תקנה שלא יקנו כמה שבתות יוזלו הדגים, אבל במקום שאומרים הדייגים שמוכרים הדגים שמחמת הקרירות אין הדגים בנמצא ומחמת זה הדגים ביוקר במקום מוצאם, וגם ההוצאה שלהם יתר לחזור אחר דגים, וא"כ אף דנתקן במקום הזה שלא יקנו היהודים דגים על שבת מחמת זה, אין ברור שיוזלו הדגים במקום מוצאן כיון שאינם בנמצא והרבה קופצים עליהם ממקומות אחרים, וכיון דלא ידענו אם הועילו חכמים בתקנתן, אז אין כחן יפה לאסור הדגים למי שירצה לענג את השבת אף בדגים יקרים מחמת ההכרח (גור אריה יהודא או"ח ז).

³¹ ז"ל: והנה בדגים וודאי הדין עמו, דלאו דאורייתא הוה, ואף לא דרבנן, מאחר דיש לענגו במאכלים אחרים.

³² עי' יו"ד סי' ריח ס"ב ט"ז וש"ך שכאשר הקהל עשו תקנה משום איסור הוי מן התורה וספיקו לחומרא, אבל כאן הוא על צד הכסף, ולכן ספיקו להקל, ולכן מותר אם כבר קנה.

מאיר הוויים זצ"ל

(ג) למי שהשעה וכו' - ומיירי [יא] כשאין לו משכונות ללות עליהם ובלא משכון [יב] אין יכול להשיג דאל"ה צריך ללות כדי שלא לבטל מצות עונג שבת וכמו שאחז"ל שאומר הקדוש ברוך הוא בני לוו עלי ואני פורע³³:

(ד) כדי לכבד השבת - דבמזונות של שבת ויו"ט אם מוסיף מוסיפין לו³⁴ וכמו שאחז"ל כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ועד ר"ה [יג] ויש לזהר שלא יוסיף בהן פן לא קצבו לו כ"כ חוץ מהוצאות שבת ויו"ט והוצאות בניו לת"ת שאם מוסיף מוסיפין לו [טור] [יד³⁵] לויין ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה³⁶ [טו] והיינו מא"י או מישראל בדרך היתר. אם שלחו לו דבר מאכל שיאכלנו בשבת לא יאכלנו בחול כ"כ בס"ח³⁷ ועיין לקמן בסימן תרצ"ד ס"ב דדעת הש"ע³⁸ שם דהעני יכול לשנות במגבת פורים למה שירצה אף דגבוהו לצורך פורים אכן גם שם יש מחמירין בזה עיין בטור שם³⁹:

(ה) מפני וכו' - היינו כדי [טז] שיהיו לבנים לשבת [יז] אבל לא בע"ש כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת⁴⁰ ולפ"ז צריך לזהר שלא לילך בחלוק אחד כמה שבתות כדי שלא לעבור על תקנות עזרא:

³³ ז"ל הטור: צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם יוסיף יוסיפו לו כדקתני תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה כל פרנסתו של אדם קצובה לו מר"ה לר"ה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט והוצאות בניו לת"ת אם מוסיף יוסיפו לו ואמר' נמי גבי הוצאת שבת ויו"ט אומר הקדוש ברוך הוא בני לוו עלי ואני פורע וכיון שכן הוא אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו. ועי' ב"י: והא דאמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות היינו בדלא אפשר ליה. כן כתבו התוספות ברפ"ב דביצה (טו: ד"ה לוו) אהא דאמרין לוו עלי ואני פורע דהא דאמרין עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הני מילי כשאין לו לפרוע.

וז"ל הדרישה (אות ד): הני מילי כשאין לו לפרוע אלא אם כן יטול מן הצדקה אבל הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות לכך קאמר לוו עלי ואני פורע עד כאן לשונם, עוד שמעתי מפרשים לוו עלי ממונכם ואל תדאגו כי עלי לשלם לכם.

ועי' בהגר"א סק"א: דחוקה לו ביותר והיינו "כשאין לו ממי ללוות". והיינו שהוא לא פטור מעונג שבת אם יכול ללוות, ולא שיש לו זכות ללוות כמה שרוצה לצורך שבת. ועי' א"א (בוטשאטש) שללא משכונות הוי ליה רשע ולא ישלם. וצ"ע על דברי הא"א שלא מצאתי זו בשו"ע כלל.

ועי' א"ר סק"ח: והא דעשה שבתך חול וכו' מיירי שאין לו לפרוע אלא א"כ יטול מן הצדקה, אבל הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות לכך קאמר לוו עלי ואני פורע.

ועי' רמב"ם (שבת פ"ל ה"ז) הוב"ד לעיל הערה 6 שזה כפי ממונו של אדם, ולא מובא לוו עלי ואני פורע, וכן לא מובא בשו"ע וצ"ע אם לפי השו"ע זה לא חיוב כלל, אלא אם אין לו, אין צורך ללוות לצורך שבת. וצ"ע אם יש מכאן הוכחה שלכל מצוה אחר, אין זכות לסמוך על הקב"ה וללוות ולעשותו.

³⁴ ז"ל רש"י (ביצה טז ע"א): כל מזונותיו של אדם - כל מה שעתיד להשתכר בשנה, שיהא נזון משם, קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו לזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו. חוץ מהוצאות שבתות - אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה, ומהיכן תבואה, אלא: לפי מה שרגיל ממצאיהם לו, לשעה או לאחר שעה. פוחתין לו - כלומר: ממצאיהם לו שכר מועט.

³⁵ עי' יו"ד סי' קעב ס"א שלשים ברבית לצורך מצוה. ועי' שם בגר"א שזה דווקא רבית דרבנן כמש"כ שם סי' קס ס"ח, וזה סוגיא גדולה ועוד לא הספקתי ליכנס אליו.

ועי' מור וקציעה (עי' מג"א סק"ב): היינו ללות מגוי. וקמ"ל אף על גב דאחז"ל (ערכין ל ע"ב) נזבין אנש ברתיא ולא נזוף ברביתא, דקמוספא ואזלא, הכא לית לן בה, דהוצאת שבת אם מוסיף מוסיפין לו מן השמים, ונאמן בעל חובו יתברך המשלם. אבל למעבד אסורא ליה ומלוה, ודאי לא תהא כזאת בישראל.

³⁶ עיי"ש במג"א שמציין לדבריו בסי' רעג ס"ב ולא כתוב שם, אמנם הפמ"ג מציין לדבריו בסי' רצא בהתחלה וז"ל: מי שיש לו מזון ב' סעודות ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו לכל סעודה לשבעה מוטב שיאכל ב' סעודות לשבעה [ס"ח סימן תרס"א] וכ"מ בשבת דף קי"ח דאמר עשה שבתך חול וכמ"ש סימן רמ"ב. וכנראה שהמזון ב' סעודות היא כביצה, וצ"ע, עי' מ"ב סי' רצא סק"ב.

³⁷ ספר חסידים (סימן תתסו): למי שנשלח לו ביום ו' תרנגולת או בצים ואמר השליח פלוני שלח לך כדי שתאכל בשבת זה אינו רשאי לאכול אותו בחול אלא בשבת ואם יש הרבה ונשאר לו יתן לבני ביתו. ואם יאמר השליח אל יאכל אדם אלא אתה שיהיה לו זכות אל יתן לשפחתו כיון שלא נתן לו אלא על מנת לאכלו יחיד.

ועי' יו"ד סי' רנט לגבי שינוי צדקה, שגבאי יכול לשנות (ש"ך שם), וכ"ש עני עצמו. רמ"א.

³⁹ אבל הרי השו"ע מתיר, וגם הש"ך סי' רנט ס"א, וצ"ע גדול למה הביא צד כזה.

⁴⁰ כל' שלא יכבסו בע"ש שיהיו פנויים לכבוד שבת (מג"א), וי"א דעיקר התקנה לכבס לכבוד שבת, והא דלא תיקן בערב שבת משום שאין פנאי לכבס, או דבדוחק נתכבס ונתייבש באותו היום (א"ר), וכל זה דוקא בחמישי, אבל שאר כל צורכי שבת שיקנם בשישי אם בטוח שלא יחסר, וכל מה שיקנה יאמר לכבוד שבת (א"ז).

מאיר הוויים זצ"ל

(ו) כדי שיעור חלה - היינו מלבד שהלישה והאפיה הוא מכלל כבוד שבת ויו"ט כמו שמסיים לבסוף עוד יש בזה טעם כדי לקיים מצות חלה לפי שאיבדה את אדה"ר שהיה חלתו של עולם שנברא בע"ש⁴¹ ועיין [יח"ע⁴²] באחרונים דאפילו הנוהגין לאכול פת פלטר של א"י בחול מ"מ בשבת ויו"ט נכון לזהר שלא לאכול כ"א מפת ישראל מפני כבוד השבת ויו"ט. ופשוט דאם הוא אנוס שאין לו על מה לקדש כ"א על פת של אינם יהודים כמו שמצוי לאנשי חיל העברים יכול לקדש עליו:

(ז) שהיה מכוסה למעלה ולמטה - בטל ואף זה מכוסה הבשר בין דפי העיסה⁴³;
(ח) ולא ראיתי וכו' - ובמקומותינו המנהג לאכלן [שכנה"ג⁴⁴]:

ביאור הלכה סימן רמב

(א) * צריך - ב"ח וע"ש ותו"ש כתבו שיענגו כראוי וכן מוכח בב"י דכן דעתו וכן סתמתי במ"ב כמותם והט"ז כתב דסגי בכסא דהרסנא לחוד ורבותא דשו"ע הוא דלא נימא דהוא כמו שאין לו כלום דדי לו בב' סעודות ע"ש אבל לפי מה שכתבנו דאפילו מי שאין לו כלום צריך ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא א"כ אין רבותא בזה שיש לו מעט משל עצמו לענין זה ואפשר דלא נימא דבחול יסתפק מאחרים שנותנין לו ושבת יעשה מהמעט שיש לו ואף דאין מגיע לקנות מזה רק ב' סעודות ה"א דיעשה שבתו חול כיון דעל שבת אפשר לו לצמצם שלא יצטרך לבריות כלל וע"כ לא דמי זה למי שאין לו כלום משלו ועיין בביאור הגר"א שמפרש ג"כ כהט"ז אבל לפי מה שכתב בסימן רס"ג דכבוד היום⁴⁵ שוה לד' כוסות לענין דבר מועט דהיינו כסא דהרסנא וא"כ כ"ש דסעודה שלישית גופא ובע"כ לפי זה אנו מוכרחין לפרש דמה שכתב המחבר מתחלה צריך לכבד השבת היינו לכבדו כראוי ביותר מכסא דהרסנא דלענין כסא דהרסנא אפילו מי שהשעה דחוקה לו ביותר מחיוב וכ"כ הע"ש ולפי שאין דעת הגר"א מבורר לן אם כמו שמפרש כאן או כמ"ש לקמן ע"כ סתמתי כיתר הפוסקים ודלא כהט"ז דהוא יחידאה בזה:

* לכבד וכו' - ואם יש לו רק מעט מעות ובא שכיר לתבוע עבור פעולתו שגמר לו היום [דאם גמרו מאתמול אין עליו רק איסור דבל תשהה⁴⁷ וכמבואר בח"מ והוא כשאר בע"ח דעלמא אך בת"ח יש לעיין עיין יומא פ"ז ה"ד ח"ה וכו'] נראה דצריך ליתנם להפועל כדי לקיים מה שכתוב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש אף שע"ז לא ישאר לו במה לענג השבת או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת דחיוב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא וזה הוי רק מדברי קבלה. ואפילו להפוסקים דזה ג"כ הוי מדאורייתא וכמו שכתבנו במ"ב שם הוי עשה ולא תעשה ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה [יבמות כ"א] וזה לא מיקרי כתבעו ואין לו דאינו עובר בכל תלין. וכל דברינו הוא דוקא אם כבר הביא הפועל לבית בעה"ב וקבל ממנו דאל"ה יש לבעה"ב עצה אחרת שלא לקבל ממנו ואז אינו עובר אפילו אם אמר לו הפועל בא וטול החפץ ממני ואיני רוצה לעכבו תחת השכירות וכמו שכתוב בשטה מקובצת בב"מ דף קי"ב בשם הר"ר יהונתן ע"ש:

* ולא אמרו⁴⁸ וכו' - היינו דמתחלה קס"ד דמה שאמרו עשה שבתך חול מיירי באנשים שאינם דחוקים כ"כ ואפ"ה הזהירו שלא יפזר על עונג שבת כדי שלא יבוא עי"ז לבסוף להצטרך לבריות וא"כ ה"נ בעניננו טוב יותר שיצמצם ולא יפזר על עונג שבת המעט שיש לו כדי שלא יתדלדל ביותר ולזה ביאר ואמר דהתם מיירי למי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו שאין מגיע לו מממונו כ"א ב' סעודות על שבת ולזה אמרו דמוטב שיעשה שבתו חול כדי שלא יצטרך לבריות אבל בעניננו שיש לו מעט משלו לפזר על שבת צריך לענג שבת במה שיש לו ויבטח בה' שיתן לו אחרים עבור זה דהוצאת שבתות ויום טוב הוא חוץ ממזונות הקצובין לו לאדם מר"ה וכמו שאחז"ל:

והנה במ"ב צ"ע שכתב "שיהיו לבנים" משמע שאם יש לו נקי, אין שום תקנה, ועוד הוא כתב "אבל לא בע"ש", קשה שהרי משמעות הא"ר שלא תקנו בדווקא לכבס בע"ש, אבל אין שום חסרון לעשות כביסה בע"ש. והרי בשע"צ (סקט"ז) מכריע בפירוש לא כמג"א, וצ"ע למה יש כמה פוסקי זמנינו באיזה אופן מותר ואסור ערב שבת מכונה וכו', ועוד הרי זה איסור דרבנן וקיים במחלוקת, ואפשר להקל.

⁴¹ צ"ע שמשמע ללא שיעור חלה אין ענין לעשותו, ועוד צ"ע אם זה שיעור עם ברכה או ללא ברכה.

⁴² מש"כ במג"א פת כשר, היינו פת ישראל עי' א"ר, ועי"ש שחולק על מקורו של המג"א.

⁴³ הוא לשון המהרי"ל.

⁴⁴ אשר היה גר בתורכיה בקושטא, ומה זה משנה בכלל.

⁴⁵ מהיכי תיתי שכסא דהרנסא לא מספיק.

⁴⁶ מה זה נוגע לכאן בכלל.

⁴⁷ וכי אפשר לבטל איסור זה בגלל מצות עונג שבת.

⁴⁸ האם זה מוסיף?

מאיר הוויים זצ"ל

* ⁴⁹ כדי לכבד השבת - עיין במ"א שכתב בשם הירושלמי דלויין ברביית לצורך סעודת שבת והעתקנוהו במ"ב:

* והוא מכבוד שבת וכו' - ויש לזה רמז⁵⁰ בכתוב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו את אשר תאפו אפו וגו' משמע דיש לאפות בע"ש להכין לשבת גם בזמן הגמרא היה מנהג קבוע לזה כמו שהביא המ"א ובעו"ה⁵¹ היום התחילו איזה נשים להשבית המנהג ההוא ולקחין מן האופה ולא שפיר עבדי דמקטינים בזה כבוד שבת:

* זכר למן שהיה מכוסה - לכאורה מנהג זה תמוה לרבים דמה ראו לעשות בשבת זכרון למן שלא ירד בו כלל והתוספות בפרק ע"פ כתבו דמשום שלא ירד המן יש לעשות זכר לו והוא דחוק גם לפ"ז היה להם לעשות פשטידא גם ביום טוב והרמ"א לענין לחמים קאמר בשבת ויו"ט ולענין זה קאמר רק בליל שבת משמע דוקא קאמר ומה נמרצו אמרי יושר של התורת חיים שכתב טעם הגון לזה והוא לפי דשבת בראשית הוא דוגמת שבת שלע"ל שהוא יום שכולו שבת ולכן אנו עושים כמה דברים בשבת זה דוגמתו היינו לאכול בשר ודגים נגד סעודת שור הבר ולויתן ומקדשין על היין נגד היין המשומר בענביו לצדיקים לע"ל וכבר אמרו חז"ל דעל שם זה נקרא שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לע"ל ולכך שפיר יש לעשות בשבת זכר למן ההוא [תוספות שבת]⁵²:

סימן רמג - דין המשכיר שדה ומרחץ לכותי, וכו' ב' סעיפים.

(א) (א) לא ישכיר אדם מרחץ שלו (ב) לכותי, (ג) מפני שנקרא על שמו, וכותי זה עושה מלאכה בו בשבת, (ד) דסתם מרחץ לאו לאריסותא (פירוש ארים הוא העובד ליקח חלק ממה שישביח לבעליו) עבד, ואמרי שכל הריוח של ישראל ושכר את הכותי בכך וכך ליום, ונמצא הכותי עושה מלאכה (ה) בשליחותו של ישראל, אבל (ו) שדה, מותר, שכן דרך לקבל שדה באריסות, ואף על פי שיודעים שהוא של ישראל, אומרים: הכותי לקחה באריסות, ולעצמו הוא עובד, (ז) היתנור, דינו במרחץ, (ח) ורחיים, דינם בשדה. הגה: (ט) יואף על פי שלא לקחה הכותי (י) רק לשלש או לרביע, ויש לישראל הנאה צמה שהכותי עובד בשדה, קרי, דכותי אדעתא דנפקיה עובד.

משנה ברורה

לא ישכיר. ⁵³ דע ששלושה חילוקים יש אחד הוא אריסות ששוכר לא"י שיעשה המלאכה בשדה או במרחץ והרווחים או הפירות יחלוקו. הב' הוא שכירות שא"י נוטל כל הרווחים או הפירות ונותן לישראל עבור שדהו ומרחצו דבר קצוב לכל שנה. הב' חילוקים אלו מותרים בשדה לגמרי ובמרחץ רק מדינא דא"י אדעתיה דנפשיה עבד אלא שחכמים אסרו אלו הב' חילוקים במרחץ משום מראית העין מפני דנקראת על שמו ויבואו לחשדו שעושה בשליחותו⁵⁴ אבל החלוקה הג' שהוא קבלנות דהיינו שיהיו כל הרווחים לישראל רק שישראל נותן לא"י דבר קצוב לכל שנה עבור פעולתו זהו ודאי אסור מדינא [א] במרחץ⁵⁵ דהוי הא"י שלוחו של ישראל וישראל נהנה ממלאכה בשבת דאם לא יעשה יום אחד יפסיד הישראל ריוח אותו יום וע"כ אם מנהג רוב אנשי המקום להשכירם או ליתנם באריסות כמבואר בס"ב חזר להיות המרחץ כשדה הב' חילוקים ראשונים מותר והחלוקה הג' [ב] אסור. וכל היתר שכירות דכאן היינו שהוא משכירו דרך הבלעה עם ימות החול אבל ליום השבת לחוד אסור אפילו בשדה וגם נתפרסם זהו עיקרי הדינים שבסימן זה בקצרה:

(א) מרחץ שלו - בין שבנהו בעצמו [א⁵⁶] או אפילו קנה וישב בה ונקרא שמו עליו:

(ב) לא"י - וכ"ש לישראל מומר [ב⁵⁷] דעובר נמי משום לפני עור לא תתן מכשול וטעם זה שייך אף בשדה ובכל דבר:

⁴⁹ למה זה נצרך?

⁵⁰ המ"ב מביא רמז מפסוק?

⁵¹ זה קצת הרבה להגיד עליו עוונותינו הרבים.

⁵² נצרך לספר הלכה.

⁵³ אשל אברהם סק"א.

⁵⁴ ע"י לקמן הערה 63. ועי' יו"ד סי' סו ס"ט שכאשר יש הכיר זה מתיר מראית עין, אבל לפי ה"ז לקמן בהערה הנ"ל הגזירה שמא יבואו להתיר דבר אחר. ולכן לא נ"ל שלשים שלט שזה בקבלות ומותר, עוזר לענין.

⁵⁵ פי' אפילו במרחץ.

⁵⁶ מקורו בשע"צ מהמג"א סק"ג ולשונו היא: שאם שכרו מגוי ואפילו קנאו מותר להשכירו כל שלא ישב בה, ולא נקרא שמו עליו. ועי' לקמן סק"ד שהמ"ב פוסק לא כדברי המג"א הזה (אולי).

⁵⁷ צ"ע שכן זה לא שתי צדי הנהר, שאפשר לו לעשות בדרך אחר, ולכן רק הוי מסייע לידי עוברי עבירה.

מאיר הוויים זצ"ל

(ג) מפני שנקרא - פירוש [ג] דמדינא שרי להשכירו לא"י לשנה או לחודש שיתן לו כך וכך בין יסיק בו הא"י בין לא יסיקנו וכל הריוח יהיה לא"י דאיסור שכר שבת ליכא דהא מושכרת היא לו לשנה ואיסור דאמירה לא"י בודאי לא שייך בשכירות דלנפשיה הוא עושה ואפילו אם יש לו לא"י רק חלק בריוח המרחץ גם כן אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד כמש"כ בסוף הסעיף אלא שאסור בכל זה מפני מראית העין שנקראת על שמו של ישראל⁵⁸ ויאמרו הבריות דשכיר יום הוא ושלוחו הוא ודוקא כשמשכירו לשנה או לחודש אבל להשכירה לא"י לימים שיתן לו הא"י כל יום ויום שייסיקנו כך וכך אף דגם זה אדעתיה דנפשיה עביד [ד] מ"מ מדינא אסור דהוי כשכר שבת [ה] ועיין לקמן בסימן רמ"ד⁵⁹ דדבר האסור מפני מראית עין אינו אסור אלא בתוך התחום של ישוב ישראל:

(ד) דסתם מרחץ - פי' דכתב להלן דשדה מותר להשכירו מטעם זה שיתלו באריסות וע"ז קאמר דבמרחץ ליכא האי טעמא להתיר דאין דרך ליתנו באריסות [ו] ולא יתלו ג"כ שהשכירו כפי האמת דלא שכיח⁶⁰:

(ה) בשליחותו של ישראל - וזהו איסור גמור כמו שאמרו בכמה מקומות דאמירה לא"י שבות [ז] ואסמכוהו אקרא דכל מלאכה לא יעשה בהם ולא כתיב לא תעשה לרמז דאפילו ע"י אחרים לא יעשה [ח⁶¹] ואפילו כשעושה בעצמו מלאכה של ישראל בשבילו ג"כ צריך למחות בידו:

ועי' יר"ד סי' קנא ס"א מאיר הדעה ד"ה י"א כו' - דעת הרמ"א היא שאין איסור לפני עור אלא כשאין להשיגו במקום אחר, ויש מחמירין וסוברין דמ"מ איסור מדרבנן איכא. והעיקר דעובד כוכבי' או מומר אין איסור כשניתן להשיג במקום אחר, שאינו חייב להפרישו [לשון המרדכי אפילו אם ודאי יעשה כך אם מה שניתן לו]. (ש"ך), וי"א דכוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו כי אם כשעובר בשוגג ויש ביד איש אחר להפרישו, חייב להפרישו, וכמו בקטן אוכל נבילות שהקטן שוגג הוא, אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, והא דנקט הש"ך "מומר" משום שדברו במומר ומומר מסתמא מזיד הוא, ועוד דכל עובר עבירה במזיד נקרא מומר לאותו דבר (דג"מ), וי"א שדברי הש"ך הם באדם שכבר התמכר לעשות רע בשאט נפש, אבל רשע העובר לתיאבון פשיטא שבית דין מצווין להפרישו בכל עוז, ואולי לזה התכווין הדג"מ (חת"ס), וי"א דכל זה כאשר אין לקונה דבר זה, אבל עצם זה שאפשר לקנותו במקום אחר לא מהווה אותו למסייע (פ"ת). עי' מג"א סי' שמז סק"ד שיש איסור מסייע למומר (גליון מהרש"א). עי' אג"מ (יר"ד ח"א סי' עב): שמח' מג"א ושו"ך הוא דוקא בנותן לו הדבר לעבור בו העבירה אבל כשהוא גם להתיר ליכא איסור זה, ועוד ספק לפני עור אינו אסור, ועי"ש דלא כפ"ת שכל שיכול להשיג במקום אחר, אינו לפני עור.

⁵⁸ אפילו ישראל אחר כדלקמן סק"ג.

⁵⁹ ס"א, עי"ש סק"ח-י, וצ"ע למה לא מוזכר כאן בשו"ע.

⁶⁰ צ"ע בזה"ז האם יש דבר שלא רגילים להשכירו.

⁶¹ ז"ל ההגהות מיימוניות: עי"ש שמביא ב' צדדים, וצד א' סובר שאסור לנכרי להבעיר מדורה בבית אדוניהם בשבת שהרי כאשר הוא מבעיר מעצי ישראל צריך ליטול רשות מבעל העצים ואם ראה ישראל ושתק אדעתיה דישאל קעביד ואין לחלק בין בחנם בין בשכר ואפי' בבית נכרי, וצריך למחות, נכרי העושה מלאכה בביתו של ישראל חייב לגרשו מביתו. ועי' מג"א רעו סק"ד שגם כן מחייב למחות בביתו של ישראל, וחייב לגרש העכו"ם מביתו (עי' מרדכי שבת תנב - זה אותו ר' שמחה). ועי' סי' רנב ס"ב. וצ"ע גדול שכן לקמן סי' שז סכ"ב איתא במ"ב (סקע"ו) שמותר לרמז שלא בלשון ציווי לגוי לעשות דבר שאין בו הנאה כל כך. [עי"ש בפמ"ג (א"א סק"א) שזה מלאכה דרבנן, אבל מקשה שגם זה אסור להנאות ממנו (מג"א סי' שכה סק"ג וסי' רעו ס"א)]. אבל כן כתוב בפמ"ג (א"א סק"א): לומר "איני יכול לקרות לאור הנר שיש בו פחם", ושפחה מבינה, שרי, דלאו הנאה כל כך, דמכל מקום יוכל קצת לקרות, ואין אומר דבר, עיין מה שכתבתי לעיל [אות ד], יע"ש:

וז"ל בסק"ד [והוא השע"צ סקפ"ח]: כשהיה רוצה ללמוד היה אומר זה הנר אין מאיר יפה, והשפחה מבינה והסירה הפחם, וכשהיה רוצה ספר עומד בחדר שאין בו נר, היה אומר לשפחה שתביא לו חפץ פלוני, והשפחה מדלקת נר להביא החפץ, והולך שם ונוטל ג"כ הספר, יע"ש. ועיין סימן רע"ו במ"א [ס"ק] י"א [שארן איסור אמירה לעכו"ם על טלטול הנר, שאפשר לעשות בדרך היתר]. והיינו כל שהעכו"ם עושה לדעת עצמו, אף על פי שלצורך ישראל הוא, מכל מקום אין אומר לו להדליק נר, והוא מחויב לשמשו להביא חפץ פלוני, על דעת עצמו מדליק, ושרי ישראל להשתמש לאורו. ועיין ט"ז שם אות ה' ומה שכתבתי בפריי שם [ששבות דשבות במקום מצוה מותר - שז ס"ה]: ועי' סי' שז ס"ט שבמקום הפסד מותר לרמז וזה סתירה אם לא נאמר שכל ההגהות מיימוניות בנוי על איסור הנאה ולא איסור ציווי וצ"ע גדול בדבר, שכן במג"א שז סק"כ לא מביא כזה צד אלא משמע דווקא מלאכה שמונע אותך מדבר, מותר לעשות הדבר אחרי שרמזת לגוי לפתוח אותו. ועוד צ"ע בדבר, לא מצאתי בלבוש.

אמנם עי' סי' שכה ס"ו שאסור להנאות ממנו, וצ"ע שכן במג"א (סי' שז סק"א) מביא שאסור להנאות, אבל מציין שם לדבריו (סי' שז סק"כ) שאסור לומר לגוי לפתוח מכתב, אבל לרמז לו מותר.

מאיר הוויים זלכ' ג'

(ו) שדה מותר - להשכירה לא"י בדבר קצוב דאף דנקראת נמי על שמו כמו מרחץ [ט] דכל מחובר סתמא שם בעליו עליו ולהשכיר נמי [62] לא שכיח כל כך מ"מ מותר דלא יחשדוהו בשכיר יום כדמפרש שכן דרך וכו' ולפיכך יתלו באריסות ואריסות שרי דאדעתיה דנפשיה עביד כדלקמיה בהגה"ה:

(ז) ותנור - להשכיר תנורו לאפות בו דינו כמרחץ דתנור נמי אין דרך להשכירו וליתנו באריסות כמו מרחץ ויחשדו דשכיר יום הוא אצלו:

(ח) ורחיים וכו' - משום דדרכו ליתנו באריסות כמו שדה ולפיכך להשכירו נמי מותר וכדלעיל. ועיין בר"ן דמשמע דאם אין דרך אנשי אותו המקום ליתן רחיים באריסות דינו כמו מרחץ לאיסור דבאמת תלוי בכל אלו הדברים לפי מנהג המדינה בין להקל בין להחמיר וכדלקמיה בס"ב:

(ט) ואף על פי וכו' - אשדה וריחיים קאי דהמחבר מירי בשכירות והוא מוסיף דאף אריסות מותר והמחבר ג"כ ס"ל כן דמטעם זה התיר בשכירות כנ"ל אלא שהוא ביאר בהדיא:

(י) רק לשליש וכו' - ודוקא בזה שנותן לאינו יהודי חלק בתבואה [יא] אבל אם שכר האיני יהודי לעבוד בו כל השנה ושיטול היהודי כל התבואה מהשדה אף דמדינא בזה ג"כ שרי דהאיני יהודי אדעתיה דנפשיה עביד דאף אם לא יזבל ויחרוש ויקצור השדה בשבת יכול לעשות בחול וממהר בשביל עצמו מ"מ אסור דיבאו לחשדו בשכיר יום⁶³ ולא יתלו באריסות כשיראו לבסוף שאין לו שום חלק בפירות הארץ וכדלקמן בריש סימן רמ"ד [יב] ודע דבמרחץ כה"ג דהיינו ששוכר אינו יהודי לעבוד בו כל השנה ושיטול היהודי כל הריח של השבתות מדינא אסור [יג] וה"ה בריחיים באופן זה דהא דשרינן מתחלה מדינא היינו דוקא בשדה וכדומה דהמלאכה קצובה ואפשר להשלימה בכל עת דאין ריוח לישראל במה שעושה האיני יהודי בשבת דאם לא יעשה היום יעשנה ביום אחר אז אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד אבל במרחץ וריחיים דהמלאכה אינה קצובה וכל יום ריוח לעצמו דאם לא יעשה יום אחד יפסיד ישראל אותו היום [יד] א"כ עיקר המלאכה בשביל ישראל הוא ומדינא אסור כמו שכיר יום דאף דמקבל שכר לא אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד הואיל ונהנה ישראל ממלאכת שבת [ואפילו להט"ז לקמן בסימן רמ"ד סק"ה דמתיר להרמב"ם נראה דאסור ג"כ בזה מדינא דרגילות להקפיד על האיני יהודי כשמבטל איזה יום]. וכיון דמדינא אסור אפילו נתפרסם ששכרו לשנה וגם הוא חוץ לתחום דאין בו משום מראית העין ג"כ אסור ואין היתר כ"א היכא דיש לאינו יהודי קצת חלק בריוח השבתות דאז אמרינן דאדעתיה דנפשיה עביד ומותר בריחיים וגם במרחץ במקום שנתפרסם הדבר וכבסעיף ב' וכ"ש שמותר [טו] היכא שמוכרו לו לגמרי בכל ע"ש:

ביאור הלכה

* שכן דרך וכו' - יש לעיין אם הפירוש דרוב העולם נותנין באריסות וכ"כ הרא"ש שם בלשונו ספ"ק דע"ג אבל אם המנהג שוה לשכור פועלים כמו אריסות אסור דלא יתלו באריסות או דילמא דבכה"ג ג"כ שרי ומה שאמר בגמרא אריסא אריסותיה עביד היינו שדרך נמי ליתנו באריסות לאפוקי מרחץ דאין דרך ליתנו באריסות וכמו שכתב הר"ן⁶⁴ ס"פ כל כתבי לפי שהוצאותיו מרובין ושכרו מועט ויודעין הכל שבשביל ישראל הוא עושה ומלשון הרמב"ם משמע כמו שכתבנו למעלה בשם הרא"ש דז"ל בפ"ו מהלכות שבת הלכה ט"ו דבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לא"י וכו' משמע דלהתירא בעינן רובא וכן משמע מלשון השו"ע בס"ב:

(ב) אפי' מרחץ או תנור, אם השכירם שנה אחר שנה⁶⁵ ונתפרסם הדבר על ידי כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם, וכן אם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכירם או ליתנם באריסות, (יא) מותר להשכירם לכותי או ליתנם לו באריסות. הגה: ואפילו במקום האסור, אם אין

אמנם עי' רמד ס"ג ושכה יד שכל דבר בפרהסיא שגוי עשה עבור ישראל בשבת למג"א אסור עולמית, ולט"ז בכדי שיעשו. ועי' מ"ב ס' רמד סקכ"ב שלא צריכים לשלם לגוי להפסיק לעבוד. ועי' שז ס"ט עד הסוף, אבל קשה מאד מסכ"ב שרמיזה מותרת

⁶² לא מצאתי לשון זו של לא שכיח, ועי' לקמן הערה 64.

⁶³ ט"ז סק"א ועי' שם בפמ"ג שלומד שזה מחלוקת ראשונים אם זה חשש שהמון עם לא יבחינו בין קבלן לשכיר יום, ויבואו להתיר שכיר יום, או אם יחשדו אותו בשכיר יום, נ"מ אם הוא במקום שמנהגו לשכור רק בקבלות לשנה. [לי צ"ע "רק" הרי כל שהוא רוב, מותר כדלקמן ס"ב.]

⁶⁴ איני רואה שום דבר מדברי הר"ן. אבל צ"ע גדול אם כל חשד צריך ודאי נגדו, ולכן צריך רוב.

⁶⁵ רק בימות החול (ט"ז), והתנה עמו שלא יעבוד בשבת (לבוש).

מאיר הוויים זל"ק ג'

המרחץ או התנור של ישראל (יב) רק שכרם⁶⁶ (יג) מכותי (יד) וחזר והשכירם לכותי, שרי, דליון שם ישראל נקרא עליו. וכן אם יש מרחץ (טו) צבית דירה, ואין כוחליון במרחץ רק אותן שצביתו והם יודעים ששכרו כותי, שרי. ואם עבר והשכירו במקום האסור, (טז) י"א ששכרו מותר, וי"א שאסור, וכן עיקר (וע"ל סוף סימן רמ"ה).

משנה ברורה

(יא) מותר וכו' או ליתנם וכו' - דתו ליכא חשדא ואף דאין דרך אותו המקום ואותו האיש רק להשכיר מ"מ מותר גם באריסות דיתלו דהשכירו לו⁶⁷:

(יב) רק שכרם - בב"י הביא בשם תשובת הגאונים דה"ה אם קנה מאינו יהודי ותיכף קודם שישב בה השכירם דלא נקרא שמו עליו ויש לסמוך ע"ז [מ"א וש"א]:

(יג) מאינו יהודי - דאם היה של ישראל נראה דאסור דע"ז יחשדו אותו ישראל בעל המרחץ שהאינו יהודי הוא שכיר יומ⁶⁸:

(יד) וחזר והשכירם - י"א⁶⁹ דבשכירות נמי אינו מותר אלא כשלא ישב בה ישראל כמש"כ הב"י בקנה אבל הא"ר ושאר אחרונים כתבו דבשכרו מאינו יהודי אף שישב בה ישראל מותר להשכירה לאינו יהודי דלא נקרא שמו עליו⁷⁰:

(טו) בבית דירה - ⁷¹היינו שהמרחץ אינו בר"ה רק בחצירו באחד מהבית דירה שלו ולכך אם אין רוחצין בו בחול אלא אותן שבביתו שרי [טז] דאנשים אחרים לא ידעו אם יש שם מרחץ ואותן שבביתו היודעים מזה גם הם יודעים שהשכירו לא"י אבל כשרוחצין בו גם אנשים אחרים הלא נתפרסם שיש שם מרחץ ואותו המרחץ נקרא מכבר על שם ישראל וכשיראו אח"כ שעשן יוצא ממנו בימי השבת יתלו דבשליחותו הסיקו הא"י וכ"ז כשהוא בבית דירה שלו אבל אם הוא עומד בר"ה במקום רואים אז אפילו אם אינם רוחצין בו רק אותן שבביתו מ"מ אסור דהא הכל יודעים שיש שם מרחץ ואין הכל יודעים שהשכירו לאינו יהודי [יז⁷²] כן כתבו הרבה אחרונים [יח⁷³] ויש מקילין עוד דאם הוא עומד ברשות אחר בפ"ע שלא בחצירו אז אפילו רוחצין בו גם אנשים אחרים אפ"ה שרי דמסתמא אין הכל יודעים שהוא שלו רק אותן השכנים של המרחץ ומסתמא נתודע להם גם את זה שהשכירו לא"י:

(טז) י"א ששכרו מותר וכו' - והאחרונים⁷⁴ הסכימו דלא פליגי דבמקום דמותר מדינא כגון שהשכיר המרחץ לאינו יהודי לשנה או לחודש דמשום שכר שבת ליכא דהלא הוא בהבלעה ואינו אסור אלא משום מראית העין כנ"ל בס"א לכן בדיעבד מותר לקבל השכר מהאינו יהודי [יט] משא"כ אם השכירו לימים דמדינא אסור משום שכר שבת [כ] לכן אפילו הביא האיני יהודי מעצמו מעות אסור לקבל הימנו כמ"ש בסימן רמ"ה ס"ו וע"ש מה שכתבנו במ"ב ואם המלאכה מוטלת על ישראל עיין ריש סימן רמ"ה:

ביאור הלכה

* וחזר והשכירם - עיין במ"ב שכתבנו י"א דבשכירות נמי וכו' הוא דעת הט"ז וכן משמע ממ"א כ"כ הפמ"ג אבל דעת הנהר שלום וכן הח"א כא"ר ובאמת מסתברא כותיה דהא משמע בגמרא דשכירות לא שכיחא כ"כ וממילא שם בעליו הראשון הא"י עליו אף עתה ויתלו דשכיר יום של

⁶⁶ במקור איתא קנה. וקשה מאד המח' סק"ד שכן אין מקור לכל הדברים.

⁶⁷ מקור?

⁶⁸ מקור?, אבל רואים שבמראית עיין, אם אני גורם לך שיהיה לך מראית עין, זה חיוב עלי, וצ"ע אם שכר ממומר.

⁶⁹ מג"א סק"ג.

⁷⁰ האם יש משמעות של הכרעה? עי' ביה"ל, שיש משמעות בזה כהכרעה.

⁷¹ מג"א.

⁷² צ"ע גדול שכן משמע לי מדברי המ"ב שצריך שתים לטיבותא, כדברי המג"א. אבל כתוב בכנה"ג שבכל א' מותר, או שזה ברשותו ואפילו כולם משתמשים, או שזה שלא ברשותו ורק בני ביתו משתמשים.

⁷³ עי' שע"צ שקשה לו על זה, ומשמע שלא לסמוך עליו??

ועי' ט"ז שמראית עיין על איסור דרבנן מותר בחדרי חדרים. ולפי זה צ"ע בכל אמירה לעכו"ם אם העכו"ם עושה כציווי ישראל, האם זה נחשב צריכא לגופא כמו להוציא את הזבל, שכן לנו זה לא צריך לגופא, אבל לו אולי כן.

⁷⁴ מג"א הביא דברי הב"ח ודלא כלבוש. ועי' מרדכי (שבת רמז), שהוא הצד האוסר ברמ"א, ושם מדובר בשכר שבת ולא במראית עיין, שזה גם כן דעת הרמ"א.

מאיר הזויים זולק ג'

הראשון הוא וכשיודע להם דמישראל הוא יודע גם זה דשכרו מישראל אם לא שישב בה הישראל כמה שנים ונתפרסם לכל אז יש לעיין בזה⁷⁵:

סימן רמד – איזה מלאכות יכול האין יהודי לעשות בעד הישראל, ובו ו' סעיפים.

(א) פוסק (פירוש מתנה) עם האיני יהודי על המלאכה, (א) וקוצץ דמים, והאיני יהודי עושה לעצמו, ואף על פי שהוא עושה בשבת, (ב) מותר, בד"א, (ג) בצנעה, (ד) שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא, אבל אם היתה ידועה ומפורסמת, אסור שהרואה את האיני יהודי עוסק אינו יודע שקצץ, ואומר שפלוגי שכר האיני יהודי לעשות מלאכה בשבת, (ה) לפיכך הפוסק עם הא"י לבנות לו (ו) חצירו או כותלו, או (ז) לקצור לו שדהו, אם היתה המלאכה (ח) במדינה או בתוך (ט) התחום, אסור לו (י) להניחה לעשות לו מלאכה בשבת, מפני הרואים שאינם יודעים שפסק, הגה: ואפי' (יא) אם דר צין העובדי כוכבים, יש לחוש לאורחים הנאים שם, או לצני ציתו שחשדו אותו⁷⁶, ואם היתה המלאכה חוץ לתחום, (יב) וגם אין עיר אחרת בתוך תחומו של מקום, שעושים בו מלאכה, (יג) מותר. ואינו יהודי שהכניס לאן של ישראל לליר קדשו (ע"ל סימן תקל"ז סעיף י"ד). (ב) (יד) לפסול האבנים ולתקן הקורות, אפי' בביתו של אינו יהודי אסור, כיון (טו) דלצורך מחובר הוא, (טז) ואם עשו כן, לא ישקעם בבנין. הגה: (יז) וי"א דאם אינו מפורסם שהוא של ישראל, (יח) שרי (כל בו).

(ג) אם בנו אינם יהודים לישראל בית בשבת, (יט) באיסור, (כ) נכון להחמיר (כא) שלא יכנסו בו. הגה: מיהו אם התנה ישראל עם א"י שלא לעשות לו מלאכה בשבת, והאיני יהודי עשה (כב) בעל כרחו למחר להשלים מלאכתו, אין לחוש (מרדכי ריש פרק מי שהפך ורבי' ירוחם ובית יוסף, וע"ל סימן תקמ"ג).

(ד) מלאכת פרהסיא, אפילו במטלטלין כגון ספינה (כג) הידועה לישראל, דינה כמו מלאכת מחובר.

(ה) אם שכר אינו יהודי לשנה או לשנים (כד) שיכתוב לו (כה) או שיארוג לו בגד, הרי זה כותב ואורג בשבת כאלו קצץ עמו שיכתוב לו ספר או שיארוג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שירצה, והוא (כו) שלא יחשוב עמו יום ויום ולא יעשה המלאכה (כז) בבית ישראל, (כח) ויש מי שאוסר בשוכר אינו יהודי לזמן. הגה: ודוקא ששכרו (כט) למלאכה מיוחדת, כגון בגד לארוג או ספר לכתוב, אבל כששכרו (ל) לכל המלאכות שיצטרך תוך זמן השכירות, לכ"ע אסור (ב"י וכמו שיתבאר סוף סימן רמ"ז).

(ו) יהודי הקונה מכס (לא) ומשכיר לו א"י לקבל מכס בשבת, מותר (לב) אם הוא בקבולת, דהיינו שאומר לו לכשתגבה מאה דינרים (לג) אתן לך כך וכך. הגה: וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבתות לאינו יהודי, (לד) והא"י יקח הריוח של שבתות לעצמו, ולא חיישינן שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה, דבמקום פסידא כי האי גוונא (לה) לא חששו (בית יוסף), וישראל הממונה על מטבע של מלך, (לו) דינו כדין הממונה על המכס, ואף על פי שמשמיעים קול בשבת בהכאת המטבע (הנהגות מיימוני פ"ו וע"ל סי' רנ"ב), ויזהר (לז) שלא ישב הישראל אצל הא"י בשבת כשעוסק במלאכתו במטבע, או בקבלת המכס (מרדכי פ"ק דשבת).

סימן רמה – ישראל וא"י שותפין, איך יתנהגו בשבת, ובו ו' סעיפים.

(א) (א) ישראל ואינו יהודי שיש להם שדה או תנור או מרחץ או רחיים של מים בשותפות, או שהם שותפין בחנות בסחורה, (ב) אם התנו מתחלה בשעה שבאו להשתתף (ג) שיהיה שכר השבת לאינו יהודי לבדו, (ד) אם מעט (ה) ואם הרבה, ושכר יום א' כנגד יום השבת לישראל לבדו, (ו) מותר. (ז) ואם לא התנו בתחלה, כשיבואו לחלוק נוטל א"י שכר השבתות כולם, והשאר חולקים אותן, ואם לא היה שכר השבת ידוע, יטול הא"י לבדו שביעית השכר, וחולקים השאר.

⁷⁵ חידוש גדול ללא מקור כל כך.

⁷⁶ עי' רע"א סי' רמג ונוב"י שם חולק

מאיר הוויים זצ"ל

1. עי' זהר ח"א מח ע"ב: ובליליא דשבתא בעי בר נש לאטעמא מכלא בגין לאחזאה דהאי סכת שלום מכלא אתכלילת⁷⁹ ובלבד דלא יפגים מיכלא חדא ליומא⁸⁰ [ואית דאמרי תריין⁸¹ לתריין סעודתי אחרנין דיומא ושפיר] וכל שכן אי סליק יתיר ליומא⁸² ויכיל למטעם ממיכלין אחרנין ולזעירי בתרי תבשילין סגיא⁸³ ואוקמוה חבריא

תרגום: ובליל שבת צריך אדם לטעום מהכל כדי להראות שסוכת שלום הזאת נכללה מהכל, ובלבד שלא יפגם מאכל אחד ליום. ויש אומרים שנים, לשתי הסעודות האחרות של היום, ויפה. וכל שכן אם מעלה יותר ליום ויכול לטעום ממאכלים אחרים, ולקטנים בשני תבשילים מספיק, ובארוה החברים.

2. עי' עמק המלך (תיקוני התשובה פרק ד ה): הבודה שמות מלבו דינו [שיבא בגלגול] בחתול, הבודה הלכות מלבו וכל מה שלא שמע מרבו, דינו בעוף ידוע, הנקרא בלשון ערבי חומה, וגם מי שנהג אכזריות עם העניים בענין גביית המס, שפשט גלימא מעל כתפיהם, והמשכבות מתחת גופיהם. ואכזריות כדומה לזה דינו בעורב אכזרי, יבוא איש אכזרי ויכנס בעורב אכזרי וכו', ויש גלגולים אחרים במינים טמאים וטהורים, בצומח ודומם, כפי רשעתו של אדם, רחמנא לשיזבן. וצדיקים בני תורה הצריכים מירוק, דינם בדגים שבים, וסימן לדבר כתיב בצדיקים, 'ויגוע ויאסף אל עמיו', וכתיב אצל דגים 'אם את כל דגי הים יאסף להם' (במדבר יא כב), ללמדך גזירה שוה, נאמר כאן 'אסיפה', ונאמר להלן 'אסיפה', מה אסיפה הנאמר כאן היא בצדיקים, כך האסיפה הנאמרת להלן היא בצדיקים. וכן איתא ברע"מ (ח"ג מב ע"א?), 'דגים וחגבים אינן טעונין שחיטה אלא אסיפתם היא המתרת אותם, הכי נמי מארי מתיבתא אין צריכין שחיטה, אלא דאתמר בהון, 'ויגוע ויאסף אל עמיו', מה נוני ימא חיותן בימא, אף תלמידי חכמים מארי מתניתין חיותיהו באורייתא, ואי אתפרשן מינה מיד מתים'. לכן דין הקב"ה מדה כנגד מדה, ומלת, 'המתרת אותם', הוא לשון מנתק אותם משלשלת רצועת הדין, ונכנסים אחר כך נקי לגן עדן, והמבין יבין. ולפיכך מצוה מן המובחר לאכול דג בשבת, ובפרט בסעודה שלישית, שהיא עת רצון דוקא, ועינא פקחא דלעילא משגחת בעולם, דומיא דעין בדג, 'דלית ליה גבינין', ואפשר שיזדמן לו דג שנפש טהורה, גנוזה בה ויזכה להשיב אורה בקדושה, ולהעלותה באותה שעה בסוד נשמה יתירה. ועל זה אנו אומרים במנחה של שבת, 'ואני תפילתי לך יי עת רצון' שהיפוכו 'נוצר', והמבין יבין.

3.

^א רש"י אבות פ"ה ה"כ.

^ב פסחים קיז ע"א וק"ג ע"א.

^ג טור.

^ד ב"ק פז ע"א.

^ה ד"מ סי' תרצ אות ז', ר"ן ר"ה יז ע"ז ד"ה גרסינן צירוקלמי.

^ו מהרי"ל שצת אות ו'.

^ז ע"ז כא ע"ב, רמב"ם שבת פ"ו הט"ו, רא"ש שם ס' כג.

^ח רמב"ן שם ד"ה וחזינא ורא"ש שם פ, א ס"י כה.

^ט ר"ן ע"ז ו ע"ב ד"ה ומהא שבת מו ע"ד VT, ומהא, מיימוני שבת פ"ו הט"ו.

^י רמב"ם שצת פ"ל ה"י.

⁷⁹ מלכות נקראת סוכת שלום מיוחדת עם היסוד הנק' שלום, ועי"ז היא נכללת מכל מיני שפע ומנוחה לכך ראוי האדם להתענג בשבת במינים הרבה שמורה על עונג שבת כלול ממינים רבים (אור יקר).

⁸⁰ עי' פ' יתרו פט ע"א מענין סעודת שבת ובפ' ויקהל רה ע"א (ד"א).

⁸¹ כיון שחובה ב' סעודות ביום לכך לא יפגום ב' סעודות אבל הטעימה כ"ע מודו שצריך לטעום מכל תבשיל (מ"מ).

⁸² ר"ל אם בישל לסעודת היום הרבה מאכל לכל סעודה שיטעום ממנו, שכיון שהמאכל מרובה ישאר לו הרבה אחר הטעימה, א"נ אם עושה הרבה תבשילין ליום שצריך לטעום מכל מין וישאר הרבה לכל סעודה (מ"מ).

⁸³ בלילה (אור יקר). פי' מצוה מן המובחר שיטעום מכל תבשיל, ולפחות יטעום ב' תבשילין שהם כנגד ב' סעודות של שבת (מ"מ).